

Стратегія Європейського Союзу щодо розширеного Чорноморського регіону: можливості для України

- § Сучасна стратегія Євросоюзу щодо розширеного Чорноморського регіону більшою мірою спрямована на посилення його участі в процесах реалізації міжрегіональних проектів в сферах економіки, енергетики, комунікацій та транспорту, в той час як підтримка демократичних реформ, контроль за дотриманням прав людини, забезпеченням свободи слова з боку Брюсселю здійснюються в рамках двосторонніх документів та відповідних договорів.
- § Подальша реалізація нової зовнішньополітичної стратегії ЄС (в якості як регіонального, так і глобального гравця) спрямована на створення нового світового порядку (інтеррегіоналізму), що вимагає від Брюсселю розробки нових форм поглибленої участі у врегулювання конфліктів у розширеному Чорноморському регіоні та передбачає відновлення переговорів з РФ щодо врегулювання конфліктів в рамках регіональних інституцій (ОЧЕС, ЧФДП) й формулювання спільної стратегії дій у форматі РФ-ЄС та країни Чорноморського регіону – ЄС з питань вирішення заморожених конфліктів.
- § Розробка нової стратегії ЄС щодо розширеного Чорноморського простору потребує врахування інтересів регіональних та позарегіональних гравців у створенні регіональної системи безпеки та співробітництва у Чорномор'ї.
- § Ключовим завданням Брюсселю на середньострокову перспективу залишається узгодження стратегії ЄС в регіоні з політикою ОБСЄ та НАТО у сфері регіональної та міжрегіональної безпеки, врегулювання конфліктів та пост-конфліктного будівництва; координація дій ЄС у сфері регіональної безпеки у Чорноморському просторі зі США та сприяння співробітництву в рамках взаємодії НАТО-ЄПБО (ЄЗППБ), зокрема у сфері боротьби з асиметричними загрозами національній, регіональній та глобальній безпеці.

Грудень 2010

Тетяна Стародуб,
головний консультант
відділу глобалістики та
безпекових стратегій
Національного інституту
стратегічних досліджень
при Президентові України

Зміст

Вступ	3
Виміри, цілі та нові завдання стратегії ЄС щодо розширеного Чорноморського регіону.....	3
Роль ЄС в процесі врегулювання конфліктів у розширеному Чорноморському просторі.....	5
Поточний стан співробітництва між ЄС та країнами Чорноморського регіону у сфері кризового менеджменту	7
Поточні проблеми реалізації ініціатив/програм ЄС для розширеного Чорноморського регіону в сферах енергетики, транспорту та комунікацій.....	9
Співробітництво між Україною та Євросоюзом у сфері глобальної/регіональної безпеки в рамках Європейської політики сусідства.....	12
ІЄСП Транскордонне співробітництво: перспективи для інтеграції регіонів України в загальноєвропейський простір	14
Рекомендації.....	16

Вступ

Процеси формування моделей регіональних взаємодій у розширеному Чорноморському просторі сьогодні характеризуються загостренням суперечностей у відносинах ЄС та США з Росією на тлі неврегульованих заморожених конфліктів та збільшення деструктивного впливу асиметричних загроз на систему безпеки у Чорномор'ї зокрема на Європейському континенті в цілому.

На сьогодні європейську безпеку та її інтегральну складову Чорноморську систему безпеки та співробітництва забезпечують три організації – НАТО, ОБСЄ та ЄС. Водночас спостерігається збільшення ваги ЄС як самостійного глобального/регіонального гравця, що продовжує розвивати власну зовнішню та безпекову політику, включно із оборонною складовою. В цьому зв'язку варто пригадати зусилля ЄС, спрямовані на застосування засобів політики безпеки та оборони у врегулюванні конфліктів та миротворчих місіях не тільки на Європейському континенті (на Балканах), але й за його межами. При цьому дії ЄС у цьому напрямі є цілком скоординованими з НАТО і значною мірою спираються на потенціал альянсу. Що ж до третьої складової архітектури європейської безпеки – ОБСЄ – то її роль продовжує конкретизуватися й звужуватися, наразі вона практично не виходить за межі важливої сфери контролю за демократичними правами та після кризового громадянського врегулювання.

Російський чинник безумовно впливає на формування стратегії ЄС та НАТО щодо розширеного Чорноморського регіону, саме він визначає характер геополітичної гри в регіоні. Іншим важливим питанням залишається необхідність формулювання усіма учасниками регіональної системи міжнародних відносин Загальної стратегії розвитку Чорноморського регіону та Плану дій з метою конкретизації поставлених цілей та окреслення механізмів їх реалізації.

Виміри, цілі та нові завдання стратегії ЄС щодо розширеного Чорноморського регіону

Безпекове середовище у розширеному Чорноморському просторі характеризується на сучасному етапі розвитку регіональної системи міжнародних відносин наступними тенденціями:

§ посилення боротьби держав/організацій за розподіл сфер впливу у Чорномор'ї, що, зокрема, проявляється у різних підходах щодо врегулювання регіональних конфліктів тощо;

§ розвиток глобальних/регіональних взаємодій вже задає “енергетика геополітики”, а не “геополітика енергетики” – вирішення геополітичних проблем у сфері безпеки, а також розподіл зон геополітичної відповідальності, передусім, залежить від енергетичного чинника. Саме тому окремі європейські країни, які залежать від енергоносіїв РФ, вбачають у Росії “енергетичну потугу або супердержаву”. Виняткове положення РФ на європейському енергетичному ринку надає їй реальні політичні дивіденди – РФ використовує енергетичний тиск з метою протидії розширенню НАТО та ЄС на Схід;

§ послаблення політики дотримання “режиму нерозповсюдження” і пов'язане із цим збільшення вірогідності неконтрольованого поширення зброї масового ураження, сучасних видів високоефективних озброєнь та технологій їх виробництва;

§ регіональна нестабільність, що провокує терористичні акти, та загострення суперечностей між існуючими системами цінностей;

§ фінансування терористичних організацій державами-конкурентами з метою здійснення терористичних актів в місцях розташування об'єктів енергетичного та транспортно-комунікаційного спрямування на території інших держав з метою реалізації конкретних геополітичних цілей, кінцева мета яких – витіснення супротивника із зони геополітичної відповідальності (вибух напередодні російсько-грузинського конфлікту на БТД, організований, відповідно до заяви МЗС Туреччини, курдськими терористичними

угрупованнями, проте, за даними Азербайджанської розвідки, профінансований РФ, з метою дестабілізації ситуації на Кавказі та впливу на енергетику геополітичних інтересів ЄС та США);

§ посилення впливу на європейські справи російського та ісламського чинників, викликаних відповідно політикою неоімперіалізму (реваншизму) РФ та зростанням політичного екстремізму в середовищі ісламістських організацій (сьогодні іслам усе більше перетворюється у зручний засіб досягнення конкретних політичних цілей, обумовлених не релігійними цінностями, а інтересами політичної боротьби як усередині мусульманських країн, так і на регіональному й глобальному рівнях);

§ загострення міжетнічних та територіальних суперечок у розширеному Чорноморському регіоні, можливість їх загострення та поширення деструктивного впливу на стабільність усієї Європи.

Зазначені тенденції детермінують сучасні стратегії впливових геополітичних гравців щодо Чорномор'я. Політика ЄС щодо розширеного Чорноморського регіону спрямована на розвиток співпраці з країнами та організаціями зазначеного простору в політичній, безпековій, економічній/енергетичній та інших галузях, а також на посилення взаємодії з питань глобальної та регіональної безпеки.

Виміри стратегії ЄС щодо розширеного Чорноморського регіону:

§ просування демократії, моніторинг за дотриманням прав людини та належним функціонуванням системи державного управління в країнах зазначеного простору;

§ врегулювання заморожених конфліктів на Південному Кавказі (Південна Осетія, Нагірний Карабах) та у Молдові (Придністров'я), а також вирішення питань, пов'язаних із формуванням простору регіональної стабільності у розширеному Чорноморському просторі;

§ боротьба зі злочинністю (включаючи торгівлю зброєю, трафік наркотичних та психотропних речовин, торгівлю людьми) та тероризм (врегулювання заморожених конфліктів, які сприяють процесу мілітаризації регіону та підвищенню ризику виникнення терористичних актів);

§ енергетична безпека (Брюссель протягом останніх п'яти років активно розробляє шляхи диверсифікації постачання енергоносіїв з метою зменшення енергозалежності від РФ; енергетичні ресурси Каспійського моря розглядаються Євросоюзом як одна з можливих альтернатив енергозабезпечення європейських країн; в цьому зв'язку важливо підкреслити, що саме Азербайджан визначається як ключовий партнер ЄС у сфері реалізації міжрегіональних проектів в сфері енергетики та транспорту);

§ підтримка політичних, соціальних та економічних реформ в країнах розширеного Чорноморського регіону (з позиції Брюсселю, після подій 2008 р. перед країнами та організаціями Чорномор'я виникла потреба у побудові нової сучасної регіональної системи безпеки та співробітництва, проте формування регіонального комплексу безпеки можливо лише за умов стабільного економічного зростання, соціального розвитку, демократичного політичного режиму, функціонування ефективної системи антикризового менеджменту тощо).

Цілі ЄС щодо розширеного Чорноморського регіону:

§ удосконалити політику безпеки та визначити оптимальні шляхи покращення інституціонального співробітництва в межах трансатлантичного простору безпеки. Таке удосконалення торкається процесу політичної, організаційної та технологічної модернізації сучасної системи безпеки, осторонь яких не можуть залишатись ні Україна, ні інші країни Чорноморського простору;

§ розробити стратегію дій щодо посилення участі ЄС у вирішенні заморожених конфліктів на Південному Кавказі та у Молдові (на цьому етапі участь ЄС в цій сфері обмежено до функції моніторингу та переговорного процесу);

§ відновити переговори з РФ з питань вирішення конфліктів в рамках регіональних інституцій (ОЧЕС, ЧФДП) та розробити спільну стратегію у форматі РФ – ЄС та країни ОЧЕС – ЄС, спрямовану на врегулювання заморожених конфліктів;

§ узгодити стратегію ЄС в регіоні з підходами ОБСЄ та НАТО щодо питань регіональної та міжрегіональної безпеки, вирішення конфліктів та пост-конфліктного будівництва;

§ координувати політику ЄС у сфері регіональної безпеки Чорноморського простору зі США та підтримувати співпрацю в рамках НАТО- ЄБПО (СЗБП), особливо у сфері боротьби з асиметричними загрозами національній/регіональній/міжрегіональній безпеці;

§ продовжити діалог в рамках Платформи співробітництва ОЧЕС-ЄС як фундаменту для реалізації регіональних ініціатив Брюсселю для розширеного Чорноморського простору;

§ посилити участь інституцій ЄС у процесах реалізації міжрегіональних проектів в економічній, енергетичній, транспортній сферах та галузі комунікацій.

Нові завдання стратегії ЄС щодо Чорноморського регіону:

В політичній/безпековій сфері:

§ розробити власну стратегію раннього попередження, врегулювання конфліктів та конфліктних ситуацій, а також пост-конфліктного будівництва;

§ відновити переговори з РФ щодо врегулювання конфліктів в рамках регіональних інституцій (ОЧЕС, ЧФДП) та сформулювати спільну стратегію дій у форматі РФ-ЄС та країни Чорноморського регіону – ЄС з питань вирішення заморожених конфліктів;

В соціально-економічній сфері:

§ продовжити надавати підтримку соціальним та економічним перетворенням країнам-партнерам в рамках Європейської політики сусідства;

§ посилити моніторинг кордонів в рамках ІЄСП Транскордонне співробітництво; з цією метою забезпечити технічну підтримку процесу спостереження на прикордонні;

В енергетичній сфері:

§ забезпечити стабільну фінансову та технічну підтримку реалізації проекту НАБУККО та будівництву інших трубопроводів в обхід території РФ;

§ примусити РФ співпрацювати в рамках Договору до Енергетичної Хартії, який Росія підписала, але ще не ратифікувала.

Роль ЄС в процесі врегулювання конфліктів у розширеному Чорноморському просторі

Проблема врегулювання «заморожених конфліктів» у розширеному Чорноморському регіоні набула виразних рис геополітичного суперництва. Зацікавленість у їх врегулюванні проявляють усі провідні міжнародні гравці як регіональні, так і позарегіональні, що переслідують свої власні інтереси. **Суперечність мотивацій, суперництво за поширення і посилення впливів, а також неспроможність погодження їх зовнішньополітичних стратегій віддаляє вироблення спільної стратегії дій щодо врегулювання конфліктів у Чорномор'ї, а також створює передумови для поглиблення міжнародного співробітництва, створення нестійких схем взаємодії регіональних гравців, вироблення нових механізмів залучення міжнародних безпекових організацій у геополітичну гру, де кожний гравець керується лише власними потребами та національними інтересами, використовуючи згаслі конфлікти як зовнішньополітичні інструменти втілення власних цілей.**

Ефективність міжнародних організацій/структур у цьому контексті доречно оцінювати за двома критеріями. Першим з них є потенційна або реальна спроможність міжнародної організації впливати на політику сторін замороженого конфлікту, другим – можливість

ефективно забезпечувати інтернаціоналізацію процесу врегулювання конфлікту, наприклад – в умовах, коли важелі впливу на сторони конфлікту є недостатньо дієвими.

З огляду на властиву ЄС поліцентричність, Брюссель не представляє інтереси одного міжнародного гравця, а тому його позиція, так чи інакше, є не тільки консенсусною, але більш об'єктивною, у порівнянні з іншими. Відсутність усталеної практики/норм врегулювання «заморожених конфліктів» надає широке поле для маневру та створює ефект пошуку інновацій у переговорному процесі, що може виглядати для інших сторін як непередбачуваність. Якщо даний ефект вважати негативним, то необхідно брати до уваги ту обставину, що це не заважає ЄС стабільно дотримуватись загальної стратегії поведінки на міжнародній арені, яка визначається пріоритетами збереження демократичних цінностей та дотримання прав людини, застосовування принципу «м'якої сили», збереження територіальної цілісності держав, що потерпають від чинника «замороженого конфлікту». Останній пріоритет/принцип обумовлений потенційною загрозою виникнення «заморожених конфліктів» на територіях держав Євросоюзу, і небажанням (в таких випадках) національних урядів держав ЄС його порушувати. Певний ефект на формування таких принципів обумовлений Косовським прецедентом. Адже невтручання ЄС у конфлікти на території колишньої СФРЮ мало наслідком порушення перших двох принципів, а запізніле долучення ЄС до врегулювання ситуації не забезпечило дотримання третього.

Виходячи із зазначеного, формується практика дій Євросоюзу щодо Грузії та Молдови. В рамках стратегічного погляду на процес врегулювання «замороженого конфлікту» у Придністров'ї сторонами такого конфлікту ЄС визнає сепаратистський режим Придністров'я, Російську Федерацію та Молдову. В існуючих умовах Євросоюз має суттєві важелі впливу на дві сторони конфлікту – Молдову та сепаратистський режим Придністров'я. Єврокомісія з одного боку обмежує в'їзд на свою територію лідерів сепаратистського регіону, усіякую стимулює політиків «нової генерації» готових вести переговорний процес, який нинішнім лідером тираспольського режиму І. Смірновим заведений у глухий кут. Поза тим ЄС здійснює кроки щодо демократизації Придністровського регіону Молдови, виходить з принципів «незастосування сили» та «збереження територіальної цілісності» Молдови. У плані можливостей щодо інтернаціоналізації процесу врегулювання конфлікту Брюссель не намагається виходити за рамки здійснення та оприлюднення міжнародного моніторингу ситуації, проте готовий надавати енергійну допомогу Кишиневу в дипломатичному, економічному та міжнародно-правовому вимірах.

Водночас, усіх цих кроків недостатньо для того, щоб змінити позиції третьої переговорної сторони – Російської Федерації, яка у Придністровському конфлікті є ключовою. У своїй підтримці контрольованої нестабільності у Молдові, яка є подразником як засад регіональної безпеки так і національних інтересів України, офіційна Москва зберігає сталість і не схильна до компромісів, втілення яких потенційно міг би забезпечити Євросоюз.

В умовах, коли Російська Федерація незмінно залишається на своїх вихідних позиціях, а Європейський Союз, хоча й застосовує новаторські інструменти на кшталт EUBAM, проте не готовий відійти від «генеральної стратегії» трьох принципів, ефективність ролі ЄС у врегулюванні конфлікту не можна назвати задовільною і гіпотетично може зберегти лише статус-кво. Однак, вірогідність навіть такої гіпотези є сумнівною з огляду на «грузинський досвід».

Вихідні позиції для вступу Євросоюзу у переговорний процес щодо сепаратистських регіонів Грузії були здебільшого подібними до молдовського випадку: ключовою стороною виступає РФ, ЄС виходив із своєї стратегії «миротворчої тріади», а сепаратистські режими ідуть у фарватері російської політики і своєю безкомпромісністю нівелюють переговорний процес, – за винятком того, що включення ЄС у врегулювання конфлікту відбулося в момент ескалації його активної фази – коли розгорівся

безпосередньо російсько-грузинський військовий конфлікт. Як і у Молдові, у Грузії лідери Євросоюзу здійснили спробу імплементації стратегії «миротворчої тріади». З огляду на тенденції розвитку ситуації можна вважати таку спробу невдалою; статус-кво, не було збережено і можливість його відновлення є маловірогідною; територіальна цілісність Грузії була порушена, а з огляду на кількість держав, що визнали «незалежний статус» сепаратистських регіонів Абхазії і Південної Осетії, а також військово-політичне домінування РФ у регіоні, можна твердити, що територіальну цілісність Грузії у середньостроковій перспективі відновленою не буде.

Відтак, Європейський Союз не можна віднести до міжнародних структур, що здатні самотійно забезпечити ефективне врегулювання «заморожених конфліктів». Таким чином, у разі збереження нинішньої стратегії ЄС щодо врегулювання конфліктів у розширеному Чорноморському регіоні Брюссель продовжуватиме консервувати свої можливості, значення та роль у процесах врегулювання заморожених конфліктів, і зневажатиме сучасними тенденціями розвитку сучасної світової системи, яка характеризується посиленням геополітичного суперництва та використанням згаслих конфліктів як зовнішньополітичних інструментів втілення власних цілей.

У разі внутрішньої консолідації Євросоюзу, синергії зусиль ЄС та НАТО, спостерігатиметься зміцнення позицій ЄС у процесах врегулювання заморожених конфліктів, а НАТО матиме достатні підстави набути провідної ролі в архітектурі міжнародної безпеки загалом. Для країн Чорноморського регіону останній сценарій виглядає більш сприятливим. З цією метою державам та організаціям Чорноморського простору необхідно зосередити увагу та зусилля на синергії зусиль ЄС та НАТО у процесі вироблення спільної стратегії дій щодо врегулювання «заморожених» конфліктів.

Окремо, співпрацюючи з Євросоюзом Україні необхідно брати до уваги обмеженість можливостей та умовну ефективність стратегії «миротворчої тріади» ЄС і ризики, що з цього витікають. Іншими словами – не розраховувати на успішність посередницької ролі чи миротворчих ініціатив ЄС у короткостроковій перспективі.

Ідеальною та найефективнішою композицією міжнародних організацій і структур при врегулюванні заморожених конфліктів у розширеному Чорноморському регіоні є ОБСЄ+(ЄС/НАТО) або, якщо такий формат буде неможливим через відсутність консенсусу між ЄС та НАТО, - ОБСЄ+ЄС+США.

Поточний стан співробітництва між ЄС та країнами Чорноморського регіону у сфері кризового менеджменту

Ключовим завданням для країн та організацій/структур Чорноморського регіону залишається формування системи кризового менеджменту із залученням позарегіональних гравців. У цьому зв'язку для держав Чорноморського регіону важливо:

§ спільно дійти компромісного рішення стосовно залучення до участі в окремих проектах ЄС на правах, максимально наближених до членства в цій організації;

§ ініціювати довго- та короткострокові проекти співробітництва, що могли б уже найближчим часом дати результати і продемонструвати широкій громадськості прояви вигідного співробітництва: в галузях постконфліктного будівництва, миротворчості, антитерористичної діяльності, захисту населення, розвитку регіонів, транспортної інфраструктури, техногенної, ядерної та екологічної безпеки тощо.

Враховуючи узгодженість дій НАТО та ЄС у розбудові нової архітектури загальноєвропейської безпеки, а також поступове розширення діяльності сил ЄС, які формуються у рамках Європейської політики безпеки і оборони, країнам розширеного Чорноморського регіону доцільно підсилювати рівень співробітництва з ЄС у сфері

міжнародної та європейської безпеки. Підписання Угод про Асоціацію для України та низки інших країн регіону є ключовим завданням на середньострокову перспективу. Саме цей документ визначить майбутній формат двосторонніх відносин і окреслить можливості співпраці з ЄС у галузі безпеки. Додаткові можливості залучення країн розширеного Чорноморського регіону до безпекової співпраці з ЄС передбачені у політиці «Східне партнерство». Завдання полягає у посиленні діалогу з ЄС щодо конкретних положень зазначених документів, які стосуються питань безпеки.

Беручи до уваги сучасний стан формування регіонального комплексу безпеки у Чорномор'ї, варто зазначити про можливості розширення співробітництва країн Чорноморського простору з ЄС у сфері врегулювання кризових та конфліктних ситуацій. Враховуючи той факт, що кризове врегулювання має як воєнну, так і цивільну складові, країни регіону мають змогу у середньостроковій перспективі поступово збільшувати присутність свого цивільного миротворчого персоналу у спільних місіях з ЄС (для цього потрібно лише укласти додаткові угоди про співпрацю із зазначених вище питань). Завдання полягає в тому, щоб **у найближчій перспективі визначити готовність країн Чорноморського регіону до участі у конкретних спільних з ЄС діях щодо кризового врегулювання, окреслити обсяг можливої воєнної та цивільної присутності, а також довести цю готовність до відома представників ЄС.** Результати домовленостей мають бути зафіксовані у відповідних документах.

Політика ЄС «Східне партнерство» передбачає нові можливості, зокрема щодо розширення співпраці країн Чорноморського регіону з ЄС у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики у сфері кризового менеджменту. Необхідно вже зараз передбачити можливість участі країн Чорномор'я у європейській політиці з протидії актуальним загрозам (зміни клімату, тероризм, бізнес-злочинність, енергетика, піратство, кібер-загрози і т.ін.) та співпраці у сфері прогнозування й запобігання загроз у майбутньому.

Говорячи про співпрацю країн Чорноморського регіону з ЄС в сфері кризового менеджменту, варто підкреслити, держави простору, роблячи значний внесок у формування європейської безпеки, можуть мати відповідні і реальні гарантії для забезпечення власної національної безпеки. **Потрібно визнати, що, не будучи членом ЄС, країни Чорноморського регіону не можуть брати участь у процесах прийняття рішень у безпекових структурах ЄС, а також не мають, на відміну від країн-членів ЄС та НАТО, гарантій зовнішньополітичної безпеки з боку європейської спільноти.** Отже, питання постає дуже гостро – або інтеграційний рух до ЄС та посилення співпраці з НАТО, або - опинитися у вакуумі безпеки, фактично у позиції міжнародного аутсайдера. У першому випадку країни Чорноморського простору можуть зміцнити власну суб'єктність на міжнародній арені, в другому, знаходячись під тиском глобальної конкуренції і водночас перебуваючи поза межами ефективної системи колективної безпеки, ставить під загрозу державний суверенітет і національну безпеку країн Чорномор'я.

Наразі в Брюсселі відбуваються бурхливі дискусії щодо інституціонального забезпечення системи кризового менеджменту, учасниками якої можуть бути не лише країни-члени ЄС, але й держави – партнери Євросоюзу. Йдеться про створення Департаменту з планування та кризового менеджменту (Crisis Management Planning Department), основним завданням якого є вироблення стратегії мобільного реагування на виклики та загрози, пошук ресурсів для забезпечення такого реагування та правове регулювання питань, пов'язаних з діяльністю цивільних місій та мобільних підрозділів з окресленням їх функцій та повноважень в сферах управління надзвичайними ситуаціями та протидії загрозам нетрадиційного типу. Іншим важливим питанням для ЄС залишається проблема збільшення чисельного складу в окремих цивільних місіях ЄС та технічного забезпечення їх діяльності. В перспективі у разі імплементації цієї системи країни розширеного Чорноморського регіону можуть долучитись до зусиль ЄС

у сфері кризового менеджменту, для цього потрібно лише підписання додаткових рамкових угод про співпрацю з питань управління кризовими ситуаціями.

Доцільно зазначити, що європейська система кризового менеджменту буде створюватись із залученням ресурсів і можливостей не лише ЄС, але і других міжнародних структур безпеки та співробітництва, зокрема, ООН, НАТО, ОБСЄ та Африканського Союзу. В цьому зв'язку варто розглянути можливість долучення регіональних організацій Чорноморського простору (ОЧЕС, БЛЕКСІФОР, Чорноморська Гармонія та ін.) до цієї системи. На двосторонньому рівні (1) Брюссель спрямовуватиме свої зусилля на налагодження діалогу з питань ресурсного забезпечення функціонування системи кризового менеджменту з його стратегічними партнерами США, Індією, Китаєм, Бразилією та Росією; (2) в частині формування складу цивільних місій ЄС розвиватиме взаємодію з країнами-партнерами Туреччиною, Норвегією та Канадою; (3) **передбачається залучення країн-партнерів та створення на території цих держав контактних мобільних груп з метою мобільного реагування на виклики та загрози в інших регіонах світу, зокрема і в розширеному Чорноморському просторі.**

Поточні проблеми реалізації ініціатив/програм ЄС для розширеного Чорноморського регіону в сферах енергетики, транспорту та комунікацій

В умовах глобальної світової кризи рівень зацікавленості **Євросоюзу** щодо його участі у реалізації міжрегіональних проектів політичного/безпекового, енергетичного, транспортно-комунікаційного та гуманітарного спрямування постійно зростає. Особливу увагу Брюссель приділяє розвитку інфраструктури в країнах Чорноморського регіону. **Для фінансування проектів в рамках Європейської політики сусідства (ЄПС) Європейська Комісія свого часу запровадила “Інструмент європейського сусідства й партнерства” (ІЄСП), який набрав чинності 1 січня 2007 р. і розрахований на період 2007-2013 рр.**

Загальна сума коштів, виділена в рамках ІЄСП на весь період, становить 12,4 млрд євро, з яких: 8,7 млрд на Середземноморський регіон; 3,7 млрд – на Східну Європу, Південний Кавказ та Росію, яка не є учасницею ЄПС. У цих рамках запланований обсяг фінансування для України становить 494 млн євро на період 2007-2010 рр. Це суттєве підвищення допомоги порівняно з попереднім періодом (2004-2006 рр.), коли із запланованих 212 млн євро Україна отримувала в середньому 70,7 млн на рік.

Відповідно до ІЄСП для кожної країни були розроблені Стратегічні документи (СД) та Національні індикативні програми (НІП) терміном на 2007-2010 рр. Згідно з НІП для України, як зазначалося вище, фінансовий пакет на 2007-2010 рр. було визначено на рівні 494 млн євро, який може бути збільшено через внесок відповідно до Механізму “Сприяння реформам управління”.

Із загального обсягу фінансування на підтримку розвитку інфраструктури в Україні передбачено найбільші обсяги в розмірі 197,6 млн євро (40 %), які спрямовуються на такі сфери: енергетика (неядерна); транспорт; навколишнє середовище; управління кордонами та міграцією, включаючи питання реадмісії.

У транспортній сфері Україна разом з іншими східноєвропейськими країнами ще до початку реалізації ІЄСП була залучена до роботи Групи високого рівня щодо розширення транс'європейських транспортних коридорів до сусідніх країн і регіонів. Основним проектом у цій галузі є European Development Corridor III, із запланованим загальним обсягом фінансування з боку ЄС 164,793 євро і розрахованого терміном на 18 місяців.

У загальному вигляді ІЄСП передбачає надання загальної та секторальної бюджетної підтримки разом із технічною допомогою державам-сусідам ЄС, у той час, як програма TACIS була спрямована лише на технічну допомогу. **У рамках ІЄСП можна виділити низку інноваційних пріоритетних напрямів та механізмів надання фінансової допомоги:**

§ бюджетна підтримка (основний напрям безпосередньої підтримки державного бюджету країни-отримувача) – бюджет визначено в Національних індикативних програмах держав-учасників ЄПС;

§ Механізм “Сприяння реформам управління” (додатковий ресурс; виділяється країнам ЄПС, які демонструють найбільший прогрес у реформах управління) – загальний бюджет з ІЄСП (2007-2013 рр.) – 300 млн євро;

§ Інвестиційний Механізм Сусідства (ІМС) – загальний бюджет з ІЄСП (2007-2013 рр.) – 700 млн євро;

§ програми Твіннінг (Twinning) та TAIEХ (інструменти співпраці між державними органами у країні-партнері та відповідною інституцією у країні ЄС) – технічна допомога;

§ спеціальний компонент для підтримки транскордонного співробітництва на кордонах ЄС – загальний бюджет (2007-2013) -1,1 млрд євро (включає внески фондів ЄІСП та ЄФРР);

§ новий Інструмент співпраці з ядерної безпеки (Nuclear Safety Instrument).

Ще однією пріоритетною сферою допомоги в інфраструктурній сфері стали питання реадмісії та заходи програми EUBAM (35 млн євро). Фінансова допомога надається Україні відповідно до Угоди про реадмісію та угод щодо спрощення оформлення віз і спрямована на розбудову спроможності України до обмеження потоку нелегальних мігрантів через східний кордон України. Заходи програми EUBAM покликані посилити спроможність Прикордонної служби України через надання додаткового обладнання, відповідно до оцінки, здійсненої програмою EUBAM на кордоні України з Молдовою. Відповідну Угоду про фінансування проекту зовнішньої допомоги ЄС “Надання допомоги у питаннях, пов’язаних з реадмісією, та супутні заходи у рамках Місії EUBAM” було підписано Урядом України в липні 2008 р.

Європейська Комісія також прийняла попереднє рішення про співфінансування ще двох секторальних програм 2009 р.:

§ підтримка розвитку транспортної галузі. Орієнтована підтримка ЄС – 40 млн євро (35 млн бюджетної підтримки, технічна допомога – 5 млн);

§ охорона навколишнього середовища. Орієнтована підтримка ЄС – 77 млн євро (72 млн бюджетної підтримки, технічна допомога – 5 млн).

Однак необхідно зазначити, що на сьогодні жодна з профільних державних установ України, відповідальна за ті сфери, на які Європейська Комісія виділяє кошти бюджетної підтримки, не отримали ці кошти. Причиною такої затримки є тривалий процес розробки та впровадження в Україні необхідного законодавчого регулювання використання зовнішньої допомоги. Таким чином, затримка у наданні Україні коштів не є наслідком впливу світової фінансової кризи.

Принципово новими інструментами допомоги в рамках ІЄСП є **Інвестиційний Механізм Сусідства (ІМС)**, у рамках якого залучатиметься додаткове кредитування, включаючи від Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Кошти ІМС надаються на правах позик і, як правило, супроводжують позики міжнародних фінансових інституцій країнам-партнерам, спрямовані на підтримку економічних реформ та інфраструктурних проектів, насамперед, у сферах енергетики, охорони навколишнього середовища та транспорту. **Загальний бюджет ІМС становить 700 млн євро на період 2007-2013 рр., з яких вже виділено 170 млн євро (50 млн євро у 2007 р., 50 млн у 2008 р. та 70 млн було виділено у 2009 р.).** Згідно з Річним звітом щодо реалізації ІМС у 2008 р. у Східноєвропейському регіоні впроваджувалися 9 проектів, на які спрямовано 37,23 млн євро із загального обсягу фінансування 1,1 млрд євро. На Україну зорієнтовано три з

них, фінансування яких було схвалено у 2008 р., і передбачає надання 6,6 млн євро технічної допомоги для залучення 608 млн євро кредитних коштів від європейських фінансових організацій у транспортну, енергетичну та соціальну сфери.

Одним із важливих проектів фінансування з боку ЄС має стати модернізація газотранспортної системи України. З цією метою 23 березня 2009 р. відбулась спільна міжнародна інвестиційна конференція ЄС-Україна з питань модернізації ГТС України. За попередніми оцінками, **на здійснення проектів з модернізації необхідні інвестиції у розмірі 2,5 млрд євро, які планується залучити у вигляді кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій, таких, як МБРР, ЄБРР та ЄІБ.** Участь ЄС при цьому полягає у сприянні розробці заходів з фінансування плану, розгляді питання надання технічної допомоги, а також можливості, залежно від результатів експертної оцінки, надання підтримки в рамках ІМС. Був розпочатий переговорний процес щодо укладення у першому півріччі 2010 р. відповідних кредитних угод.

У рамках транскордонного співробітництва ІЄСП були затверджені чотири програми, в яких бере участь Україна: “Чорне море” (бюджет Програми – 17,306 млн євро), Румунія-Молдова-Україна (126,718 млн євро на період 2007-2013 рр.), Польща-Білорусь-Україна (186,201 млн євро на період 2007-2013 рр.) і Програма транскордонної співпраці у Чорноморському басейні (17,306 млн євро на період 2007-2013 рр.). За допомогою цих програм населення прикордонних регіонів відповідних країн отримує фінансування на спільні проекти співпраці, спрямовані на сприяння стійкому розвитку та розширенню контактів між людьми. Втім, перші конкурси на подання заявок були оголошені лише в червні-липні 2009 р., а щодо програми “Польща-Білорусь-Україна” очікується найближчим часом, тому реалізація проектів ще не розпочалася. Триває підтримка сфери ядерної безпеки у межах Інструменту для співпраці з ядерної безпеки, яка на початок 2009 р. досягла 48,255 млн євро у рамках виконання Плану дій Україна-ЄС.

Із запровадженням ЄС нової ініціативи – Східного Партнерства обсяги фінансування ЄС для України, як і для інших східних сусідів ЄС, зростуть через залучення додаткових коштів. Загальний обсяг фінансування ініціативи було визначено в обсязі 600 млн євро на період 2009-2013 рр., 250 млн з яких будуть залучені шляхом перерозподілу коштів бюджетної підтримки держав-учасниць ЄС з інших програм у рамках ІЄСП, запланованих відповідно до НІП країн-учасників Східного партнерства. Додатково буде надано ще 350 млн євро, які, за попередніми експертними оцінками, будуть використовуватися для підтримки базових напрямів у країнах-партнерах:

§ підтримка реформ на національному рівні країн-партнерів (двосторонній вимір) – Програма комплексного інституційного розвитку (далі – Програма СІВ), на що передбачається виділити 186 млн євро (цифра може бути змінена);

§ багатосторонній вимір “Східного партнерства”, а конкретніше – реалізація двох ініціатив: “Програми інтегрованого прикордонного управління” і “Південного енергетичного коридору”, на що заплановано виділити 81 млн євро;

§ економічно-соціальний розвиток для зменшення розбіжностей між розвитком регіонів, або регіональний розвиток, на що передбачено виділити 72 млн євро.

Водночас процес розподілу фінансових ресурсів, виділених на фінансування ЄС на період до 2013 р., ще триває і завершиться після чіткого визначення пріоритетів у багатосторонній складовій ініціативи та пропозицій дієвих та ефективних проектів для реалізації у двосторонньому вимірі.

Таким чином, **світова фінансова криза не вплинула на обсяги фінансування Європейською Комісією міжрегіональних проектів, проте через невідповідність законодавства європейським правовим нормам, складну політичну ситуацію в країнах Чорноморського регіону, відбувається затримка реалізації міжнародних**

проектів, передусім, у сфері розвитку інфраструктури (енергетика, транспорт тощо). Зокрема, в Україні існує ціла низка внутрішніх проблем, пов'язаних, у першу чергу, з недосконалістю українського регуляторного середовища, які призводять до того, що процес отримання зовнішньої допомоги, яка надається ЄС у рамках ІЄСП Україні, триває роками через відсутність необхідного законодавчого забезпечення. Зокрема, **досі не прийнята Стратегія залучення міжнародної технічної допомоги на 2008-2011 рр.**

Співробітництво між Україною та Євросоюзом в сфері глобальної та регіональної безпеки в рамках Європейської політики сусідства

Україна співпрацює з Євросоюзом у сфері глобальної та регіональної безпеки на відповідно до двосторонніх та багатосторонніх домовленостей, зокрема в рамках таких регіональних ініціатив ЄС як Східне Партнерство та Чорноморська Синергія, а також у форматі Європейської політики сусідства. **Найважливішим напрямом такої взаємодії є співпраця з питань протидії асиметричним загрозам глобальній та регіональній безпеці за такими напрямами:**

§ Участь у миротворчих операціях ЄС

13 червня 2005 р. під час засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС були підписані Угода про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання кризових ситуацій¹ та рамкова Угода про безпекові процедури. Не дивлячись на укладання вищезазначених документів, характер взаємодії ще занадто слабкий, щоб говорити про конкретні здобутки в сфері кризового врегулювання або у галузі боротьби з асиметричними викликами та загрозами міжнародній безпеці. Фактично єдиним конкретним результатом співробітництва є участь України у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині.

§ Співробітництво з ЄС в рамках заходів щодо нерозповсюдження зброї масового ураження та контроль над звичайними озброєннями

Вживаються заходи щодо поглиблення співробітництва України з Європоллом з цього напрямку взаємодії, центральним органами виконавчої влади (ключова роль відводиться Міністерству внутрішніх справ України, яке має координувати взаємодію між окремими і відомствами виконавчої влади та структурами Європолу з питань протидії сучасним викликам та загрозам нетрадиційного типу) поступово імплементується Угода про стратегічне співробітництво між Україною та Європоллом (підписана 4 грудня 2009 р., ратифікована Верховною Радою України 5 жовтня 2010 р.).

§ Взаємодія з питань врегулювання конфліктів у регіоні найближчого оточення України та постконфліктного будівництва

Важливим напрямом співпраці між Україною та ЄС у сфері прикордонно-митних питань є діяльність Місії Європейської Комісії з надання допомоги у питаннях кордону Україні та Республіці Молдова (EUBAM)².

¹ Угоду ратифіковано Законом N 137-VI (137-17) від 06.03.2008, ВВР, 2008, N 23, ст.212, набула чинності 01.05.2008 з отриманням ноти від ЄС

² 7 жовтня 2005 року підписано Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією щодо Місії Європейської Комісії з надання допомоги у питаннях кордону Україні та Республіці Молдова (EUBAM), який створив правову базу для практичного співробітництва між Україною, Республікою Молдова та ЄС з митно-прикордонних питань. 30 листопада 2005 року Місія EUBAM розпочала діяльність під керівництвом генерала Ференца Банфі. У 2007 році мандат Місії було продовжено на 2008-2009 роки. У практику діяльності Місії увійшло проведення спільних операцій з правоохоронними органами, митними та прикордонними службами України та Республіки Молдова. Метою операцій є удосконалення співробітництва прикордонних та митних органів двох країн, підвищення ефективності оперативної взаємодії між прикордонними, митними і правоохоронними службами, посилення боротьби з негативними явищами на кордоні.

§ Співпраця з проблем боротьби з нелегальною міграцією

У сфері управління кордонами і міграційними процесами діє підписана 11 червня 2007р. у Люксембурзі Робоча домовленість про встановлення оперативного співробітництва між Державною прикордонною службою України та Європейським Агентством з менеджменту оперативного співробітництва на зовнішніх кордонах країн-членів ЄС (FRONTEX), яка визначила пріоритетні напрямки практичної реалізації прикордонного співробітництва між Україною та ЄС.

Важливим імпульсом у розвитку цього напрямку співпраці стало підписання 18 червня 2007 р. угод про спрощення візового режиму та реадмісію, які набули чинності 1 січня 2008 року. Угода між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз встановлює спрощений механізм видачі віз українським громадянам консульськими установами держав-членів ЄС у рамках шенгенського законодавства. Угода між Україною та ЄС про реадмісію регулює процедури, пов'язані з ідентифікацією та поверненням громадян України та третіх країн, осіб без громадянства, які потрапили або перебувають на території держав-членів ЄС нелегально. Повномасштабна реалізація вищезазначених угод посилить відповідальність сторін при виконанні спільних заходів у сфері міграції, притулку, прикордонного співробітництва, боротьби з організованою злочинністю та тероризмом.

§ Взаємодія з проблем боротьби з незаконним обігом наркотичних та психотропних речовин

Вживаються заходи для налагодження контактів між Міністерством охорони здоров'я України та Лісабонським моніторинговим Центром ЄС з питань наркотиків та наркотичної залежності (EMCDDA). Разом з цим, відбувається регулярний діалог у сфері протидії нелегальному обігу наркотиків у форматі Україна-Трійка ЄС.

Таким чином, незважаючи на відсутність консенсусу та запеклі дискусії з приводу подальших напрямів стратегічного співробітництва, ЄС демонструє готовність до співпраці для розвитку і вдосконалення їх обороноспроможності, поліпшення координації та планування, розвитку та уникнення дублювання, впровадження військових технологій та спільної підготовки.

На цьому тлі співробітництво між ЄС та Україною у сфері боротьби з асиметричними загрозами глобальній та регіональній безпеці поки що носить однобічний характер.

Україна намагається брати участь в усіх запропонованих ЄС заходах з підтримки миру та безпеки та дотримуватись укладених домовленостей, тоді як у ЄС виставляє багато умовностей. По суті, Україну допускають лише до тих проектів, які вважаються доцільними. Але в перспективі ЄС планує направити свої військові миротворчі контингенти саме до тих регіонів, де вже перебувають українські миротворці. Цілком ймовірно, що Євросоюз залучатиме Україну до стратегічних авіаційних перевезень військових, зброї і техніки в межах миротворчих і антитерористичних операцій.

У цьому зв'язку Україні важливо налагодити співпрацю українських військових експертів з Європейським оборонним агентством та Військовим штабом Європейського Союзу. **Доцільно запропонувати ЄС створити у перспективі в межах СЄПБО нову програму партнерства з третіми країнами, яка б стала одним з важливих аспектів діалогу поряд зі створенням зони вільної торгівлі, полегшенням візового режиму тощо.**

Україна має зосередитись на короткострокових проектах, що можуть дати результат вже найближчим часом. Українській владі недоцільно формувати стосунки з ЄС виключно у контексті майбутнього членства, а вибудовувати такі зв'язки, які б сприяли зростанню взаємозалежності у відносинах, зокрема через виконання специфічних функцій.

На тлі загострення міжнародної ситуації у контексті російсько-грузинського конфлікту доцільно **поглибити діалог між Україною і ЄС та НАТО з питань регіональної безпеки.** Зокрема, необхідно **активізувати відносини по лінії НАТО–ОДЕР–ГУАМ та ЄС–ОДЕР–ГУАМ.** В цьому зв'язку доцільно розглянути можливість **створення Координаційного**

органу щодо узгодження позицій даних інституцій з проблем безпеки, зокрема із врегулювання конфліктів на Південному Кавказі. Реалізація подібних кроків здатна посилити взаємодію України з цими структурами у сфері боротьби з викликами та загрозами міжнародній безпеці та підвищить її імідж в регіоні, що безумовно позитивно відобразиться на динаміці реалізації зовнішньої регіональної політики нашої держави.

В рамках Європейської політики сусідства, а також відповідно до цілей регіональних ініціатив ЄС: Східне Партнерство та Чорноморська Синергія, відбувається активна взаємодія ЄС з країнами та організаціями Чорноморського простору з питань пост-конфліктного врегулювання у розширеному Чорноморському просторі. Брюссель сьогодні намагається винести проблему врегулювання конфліктів за рамки двостороннього діалогу, адже вирішення зазначеної проблеми в рамках двостороннього діалогу створює певні труднощі для ЄС брати більш поглиблену участь в процесі врегулювання конфліктів, зокрема це впливає на ефективність реалізації його посередницьких зусиль. З цією метою ЄС докладатиме значних зусиль з метою створення передумов для ведення конструктивного діалогу між сторонами конфлікту, що є можливим не лише у форматі переговорного процесу, але і в рамках діяльності регіональних форумів, безпекових організацій як Чорноморського простору, так і інституцій, діяльність яких охоплює декілька регіонів тощо

ІЄСП Транскордонне співробітництво: перспективи для інтеграції регіонів України в загальноєвропейський простір

Процес європейської інтеграції країн Чорноморського регіону здійснюється, зокрема, шляхом поглиблення транскордонного співробітництва або в рамках єврорегіонів. Напрямки, цілі, завдання та інструменти транскордонної взаємодії визначає спільна регіональна політика, яка, в залежності від потреб, умов і завдань інтеграції, перебуває під впливом багатьох змін і постійно модифікується. **Для країн Чорноморського регіону необхідність розуміння механізмів, що керують спільною регіональною політикою як основою для розвитку транскордонного співробітництва, є дуже важливою, оскільки вони, приєднавшись до ІЄСП (Європейського інструменту співробітництва та партнерства), стали суб'єктами цієї політики і у зв'язку з тим, зобов'язані активно пристосовуватись до нової геополітичної/господарської реальності.**

Під єврорегіоном слід розуміти європейський регіон, розташований на межі двох або декількох сусідніх держав і організацію, яка створена для координації співробітництва сторін єврорегіонального договору на цій території і затверджена Євросоюзом, який має змогу фінансово підтримувати її діяльність.

Програми транскордонного співробітництва – це спеціальна форма територіальної співпраці в рамках програм, що втілюється як в межах внутрішніх, так і зовнішніх кордонів ЄС. В рамках цих програм надається фінансова підтримка на місцевому рівні, основні реципієнти: органи державної влади, інститути громадянського суспільства, неурядові громадські організації та науково-дослідні інституції.

Основні завдання єврорегіонів:

- § обмін досвідом і інформацією,
- § вирівнювання і постійне покращення життєвих умов,
- § підтримка регіонального розвитку,
- § обмін досвідом і інформацією у сфері ринку зайнятості,
- § розвиток економіки, торгівлі і туризму,
- § розвиток інфраструктури, особливо технічної,
- § покращення прикордонного руху,
- § охорона і покращення стану навколишнього середовища,
- § співробітництво в запобіганні і подоланні стихійних лих і катастроф,
- § співробітництво у сфері територіального планування,

- § співробітництво в області гуманітарної і соціальної діяльності, у сфері освіти, спорту, і охорони здоров'я,
- § культурний обмін і турбота про культурну спадщину.

У 2007–2013 роках транскордонне, транснаціональне і міжрегіональне співробітництво реалізовувалось та продовжує імплементуватись в рамках окремого завдання політики гуртування Європейського Союзу. На розвиток цього місцевого співробітництва з бюджету Євросоюзу виділяється в загальному 7,75 мільярдів євро. Програми Європейського місцевого співробітництва і Європейського інструменту добросусідства і партнерства заміняють заходи, які реалізувались раніше в рамках Ініціативи Спільноти INTERREG III 2004–2006. Починаючи з 2007 р. в рамках ІЄСП Європейським фондом регіонального розвитку було профінансовано 13 програм у Східній Європі та Середземноморському регіоні.

Головні цілі транскордонного співробітництва:

- § сприяти стабільному економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидві сторони спільного кордону;
- § розробляти спільні стратегії дій щодо протидії викликам здоров'ю людини та загрозам екології навколишнього середовища;
- § забезпечити безпеку кордонів шляхом посилення контролю за перетином кордону та посиленої боротьби з організованою злочинністю;
- § сприяти налагодженню контактів між окремими людьми на транскордонному рівні.

Таким чином, єврорегіональне і транскордонне співробітництво є одним з основних елементів інтеграційної стратегії Євросоюзу. З позиції Брюсселю, створення єврорегіонів передусім обумовлене різними політичними і економічними інтересами. Загалом з 2007 по сьогодні, приблизно 1,1 млрд євро було інвестовано на локальному та регіональному рівнях в рамках зазначених програм. Реалізація пріоритетів фінансується учасниками програм в рамках Спільних Оперативних Програм (СОП) та затверджується Єврокомісією.

Програми за участі України:

1. ІЄСП Транскордонне співробітництво Програма Польща-Білорусь-Україна.

Пріоритети програми:

- § підвищення конкурентоздатності у прикордонних регіонах;
- § підвищення рівня життя;
- § налагодження ділових контактів шляхом співпраці від людини до людини.

2. ІЄСП Транскордонне співробітництво Програма Румунія-Україна-Республіка Молдова

Пріоритети програми:

- § підвищення конкурентоздатності у прикордонних регіонах;
- § вирішення проблем навколишнього середовища та співпраця в сфері кризового менеджменту.

3. ІЄСП Транскордонне співробітництво Програма Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна

Пріоритети програми:

- § сприяння економічному та соціальному розвитку;
- § розробка спільних заходів щодо протидії загрозам екологічній безпеці;
- § забезпечення ефективного контролю за кордонами;
- § підтримка співпраці на рівні людина – людина.

4. ІЄСП Транскордонне співробітництво Чорноморська Програма

Пріоритети програми:

- § підтримка економічного розвитку єврорегіонів;

- § достатнє матеріальне забезпечення охорони навколишнього середовища;
- § впровадження культурних та освітніх ініціатив з метою створення спільного культурного простору в регіоні Чорного моря.

Оперуючи категоріями функціоналізму та транснаціоналізму, необхідно досягти збільшення ролі т. зв. функціональних організацій, що побудовані не на політичній, а на технічній основі. Кордони слід розглядати як інструменти інтеграції. Таким чином, **постає потреба у формуванні своєрідної мережі функціональних організацій загальноєвропейського простору, інтегральною складовою якої буде підмережа інституцій розширеного Чорноморського простору.** Варто зазначити, що в освітній сфері така мережа вже існує. Реалізація зазначеного проекту стане ще одним кроком на шляху інституціоналізації взаємодії у форматі країни Чорноморського регіону – ЄС та посилить роль єврегійнів в загальному інтеграційному процесі

Рекомендації

Європейський Союз перебуває у стані трансформації згідно положенням Лісабонської угоди, що певною мірою гальмує реалізацію стратегії перетворення ЄС у світового геополітичного гравця. Країнам розширеного Чорноморського простору важливо будувати відносини з ЄС на основі можливостей, які надаються у межах Європейської політики сусідства та Східного партнерства, просуваючи свої інтереси шляхом підготовки угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі. Оскільки Україна залишається ключовим транзитером газу до Європи, від неї очікують надійності газопостачання. Одним з кроків у цьому напрямі має стати модернізація ГТС. В цьому ключі важливо інтенсифікувати процес, розпочатий з підписанням Брюссельської декларації щодо участі ЄС у реконструкції української газотранспортної системи.

З метою прискорення імплементації реалізації ініціатив/програм ЄС для розширеного Чорноморського регіону доцільно вжити таких заходів:

- § просувати принципи демократії, верховенства закону та прав людини не тільки в рамках двосторонніх програм, але і у форматі регіональних ініціатив ЄС, таких як: Східне Партнерство тощо;
- § окреслити існуючі можливості збільшення громадського контролю у питанні реалізації антикорупційних заходів шляхом підтримки Євросоюзом недержавних громадських організацій
- § продовжити діалог з різноманітними фінансовими організаціями з питань подальшого забезпечення функціонування системи прикордонного управління (контролю/менеджменту) ЄС, з акцентуацією на її складовій - програмі технічного оснащення та постійної підтримки у належному стані устаткування, необхідного для прикордонного моніторингу, в рамках Frontex;
- § розробити сценарії посиленої участі ЄС у вирішенні заморожених конфліктів на Південному Кавказі та у Молдові;
- § поглибити діалог між країнами-учасницями ОЧЕС та ЄС у рамках Бакинського процесу (2004 р.) з питань транспорту та комунікацій з метою належного забезпечення безпеки функціонування транспортних коридорів; визначити ефективність здійснення довгострокової стратегії розвитку коридору TRACECA до 2015 р., яка була схвалена у травні 2006 р.; перевірити стан реалізації транспортних проектів у рамках програми, які фінансуються ЄС, "Контроль за транспортуванням небезпечних товарів через коридор TRACECA";
- § перевірити стан реалізації проектів у рамках таких програм, які фінансуються ЄС: Інвестування нафто- та газопроводів Фондом забезпечення технічного сприяння за рахунок коштів міжнародних фінансових інституцій; Гармонізація стандартів щодо газу та нафти ЄС та практик, що існують у Східній Європі та на Кавказі, Забезпечення безпеки функціонування газопроводів у Східній Європі та на Кавказі, Фонд підтримки інвестування проектів, спрямованих на ефективне використання енергії та сталий розвиток;

§ вжити подальших заходів щодо спрощення та оптимізації процедур пропуску транспортних засобів, вантажів та пасажирів через кордони чорноморських держав у морських та річкових портах;

§ прискорити прийняття остаточних рішень щодо маршрутів інтермодальних перевезень вантажів кільцевим транспортним коридором навколо Чорного моря з урахуванням проходження основних магістралей, або відгалужень через морські та річкові порти регіону;

§ сприяти розвитку Транс-Чорноморської транспортної мережі, усіх видів транспорту та інтермодальних перевезень в регіоні з метою прискорення інтеграції регіону в Європейський та світовий транспортний ринки, прискорити та оптимізувати формування системи морських магістралей.

З метою активізації взаємодії України з ЄС доцільно:

§ посилити взаємодію між Україною та країнами-членами Євросоюзу, які мають значний вплив на визначення пріоритетів Східної політики ЄС;

§ розробити та узгодити з Європейською Комісією механізм включення України в процес реалізації безпекових проєктів ЄС в рамках СЗППБ, участь українського військового та цивільного персоналу в місіях ЄС;

§ укласти рамкову угоду між Україною та ЄС з питань співробітництва у сфері регіональної безпеки, як б містила також положення про взаємодію у сфері кризового менеджменту та врегулювання заморожених конфліктів у розширеному Чорноморському регіоні;

§ поглибити співпрацю з ЄС та ОБСЄ в переговорному процесі з питань врегулювання конфлікту у Молдові (Придністров'я) у форматі "5+2";

§ провести консультації з розробки консолідованої позиції України, США, ЄС та ОБСЄ щодо збереження існуючого формату та вироблення спільного бачення перспектив вирішення Придністровського конфлікту;

§ поглибити секторальну співпрацю між Україною та ЄС, особливо з економічних та енергетичних питань;

§ забезпечити прийняття Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги;

§ забезпечити створення дієвої системи, належної структури моніторингу і механізмів для нагляду та спрямування використання зовнішньої допомоги, що є головною умовою для отримання кредитів від МВФ.

Здійснення запропонованих заходів безумовно сприятиме розвитку співробітництва у Чорноморському регіоні та конструюванню нової моделі регіональної безпеки за участі ЄС, а також створить передумови для формування регіональної спільноти Чорноморського регіону як невід'ємної складової європейського безпекового простору, включаючи усі виміри: політичний, економічний, соціальний та ін., - спільноти, в рамках якої Україна зможе ініціювати власні регіональні проєкти.